

Będzie z tego chleb

DR MICHAŁ KIERZKOWSKI

JAK POZYSKIWAĆ RELACJE ŚWIADKÓW HISTORII?

MINI PRZEWODNIK

Gimna Wieniawa 2022

Projekt realizowany przez Fundację ICAD

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

**NARODOWE
CENTRUM
KULTURY**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
w ramach programu Narodowego Centrum Kultury: EtnoPolska. Edycja 2022

I. Jaka jest różnica między pamięcią a historią?

Pamięć należy do wszystkich, każdy z nas, czy młody czy stary pamięta różne wydarzenia z przeszłości i są **to nasze prywatne wspomnienia**. Pamięć bywa też zawodna, czasami przypominają nam się inne zdarzenia z przeszłości, niż pamiętaliśmy kiedyś. **Pamięć jest czymś żywym**, co cały czas się zmienia i właściwie można powiedzieć, że tworzymy ją wszyscy, bo **każdy z nas ma prawo do pamięci**.

Historia należy do historyków, to oni tworzą jej kształt, tworzą podręczniki, z których dowiadujemy się o różnych wydarzeniach z przeszłości. Mówi się, że „**historię tworzą zwycięzcy**”, to znaczy, że wielu historyków kiedyś, ale i teraz, woli pisać o dużych i znaczących wydarzeniach, a pomijać te mniejsze. Przez to **historia, którą znamy, jest niepełna**, a kształt nadają jej badacze – historycy.

II. Historia mówiona – co to jest?

Historia mówiona to nic innego, jak rejestrowanie, przechowywanie i przedstawianie różnych informacji historycznych, dotyczących przeszłości, ale opartych na osobistych doświadczeniach, przeżyciach, wydarzeniach opowiedzianych przez świadków, którzy brali w nich udział i mogli je opisać, tak, jak to widzieli na własne oczy.

III. Dlaczego warto zajmować się historią mówioną?

Dzięki wspomnieniom **opowiadana historia staje się ponownie żywa**, może inspirować i pobudzać naszą wyobraźnię. **Wspomnienia nie są tylko zbiorem historycznych wydarzeń**, mnóstwem dat, miejscowości i nazwisk, które znamy z podręczników ze szkoły. **Wspomnienia są żywą opowieścią o dawnych wydarzeniach**, ale także uczuciach, emocjach, na które nie ma miejsc w podręcznikach.

IV. Dlaczego warto słuchać?

Wspomnienia są pełne emocji, dzięki czemu pozwalają nam „cofnąć się” w czasie, wczuć się w historię opowiadaną przez świadka. **Wspomnienia pokazują nam przeszłość z różnych perspektyw**, jest ich właściwie tyle, ilu ludzi opowiadających swoją wersję wydarzeń. Dzięki temu historia mówiona pokazuje różnorodność ludzkich doświadczeń i to, że każda osoba widzi i przeżywa wszystko na swój własny sposób.

IV. Kto może być Narratorem – świadkiem historii?

Każdy z nas może być narratorem podczas wywiadu. Taki narrator jest „specjalistą od swojego życia”, opowiada o tym, co on sam przeżył, czuł czy widział. Słuchając narratora zawsze możemy dowiedzieć się czegoś nowego i ciekawego, a naszym zadaniem pozostaje tylko słuchanie.

VI. Jak znaleźć rozmówcę?

Możesz użyć absolutnie wszystkich metod - poprosić o pomoc rodzinę, znajomych, sąsiadów, nauczycieli, instruktorów zajęć. Możesz zwrócić się do różnych instytucji – domu kultury, muzeum, lokalnych klubów seniora czy kół gospodyń wiejskich. Możesz nawet zamieścić ogłoszenie w lokalnej prasie, radiu lub telewizji. Zastosuj metodę tzw. kuli śnieżnej. Osób, które mają ciekawe historie do opowiedzenia, jest naprawdę dużo.

VII. Jak przygotować projekt historii mówionej?

Projektem historii mówionej może być także seria wywiadów, które przeprowadzisz w swojej rodzinie – z dziadkami, ciociami, wujkami czy seniorami z dalszej rodziny. Zastanów się o co chcesz zapytać. Możesz dowiedzieć się jakie są najstarsze wspomnienia żyjących członków Twojej rodziny, albo skąd pochodzi Twoja rodzina, czym zajmowali się Twoi przodkowie, albo w jakie zabawy bawili się Twoi dziadkowie, kiedy byli dziećmi. **Od Ciebie zależy, czego chcesz się dowiedzieć.** Warto jest zaprezentować rezultaty swojej pracy chociażby swoim krewnym, możesz to zrobić także w szkole – porozmawiaj ze swoim historykiem, w klubie do którego należysz, w kółku zainteresowań. Pamiętaj także o zarchiwizowaniu zebranego materiału, żeby nie utracić zgromadzonych informacji.

VIII. Kiedy masz już rozmówcę... i co dalej?

Gdy już namówisz krewnych lub inne osoby, żeby z Tobą rozmawiały:

1. Zastanów się, o co właściwie chcesz zapytać, a najlepiej zrób sobie listę.
2. Pomyśl, jak chcesz zarejestrować tę rozmowę – najlepiej sprawdzi się to, co masz pod ręką, czyli smartfon. Przed nagraniem sprawdź czy telefon działa poprawnie i ma naładowaną baterię.
3. Przed nagraniem upewnij się także, że nic nie będzie Wam przeszkadzać – hałas za oknem, szczekający pies, bawiąca obok siostra lub brat.
4. Powiedz swojemu rozmówcy, jaki jest cel tego nagrania, co chciałbyś się dowiedzieć i co stanie się dalej z zarejestrowanym wywiadem.
5. Pamiętaj, aby po wywiadzie rozmówca, który nie jest członkiem Twojej rodziny, udzielił Ci pisemnej zgody na wykorzystanie nagranej relacji.
6. Po nagraniu pamiętaj o zapisaniu filmu czy nagrania audio na nośniku, żeby nie uległ zniszczeniu.
7. Z serii kilku takich nagrań możesz już utworzyć swoje własne archiwum, również rodzinne.

IX. Jak powinna przebiegać rozmowa?

Słuchaj aktywnie i uważnie:

1. Pamiętaj, aby w tym samym czasie mówiła tylko jedna osoba.
2. Pozwól na ciszę, pozwól rozmówcy zastanowić się nad tym, co chce powiedzieć.
3. Zadawaj pojedyncze pytania.
4. Zadawaj dodatkowe pytania, jeśli chcesz się dowiedzieć czegoś więcej w danym temacie.
5. Zadawaj pytania, które pozwolą na dłuższe opowiadanie.

6. Pamiętaj, że Twój rozmówca, senior, może być zmęczony długim wywiadem i wieloma pytaniami, zadбай o przerwy i żeby wywiad nie trwał zbyt długo.

X. Jakim być rozmówcą?

1. Zaczynj od mniej skomplikowanych pytań, rozmówca może na początku opowiedzieć trochę o sobie.
2. Nie zadawaj kilku pytań na raz.
3. Ważne pytania zadawaj nawet kilka razy, zmieniając nieco ich formę. To pozwoli na uzyskanie pełnej wiedzy narratora w odniesieniu do danej kwestii.
4. Bądź elastyczny. Szukaj tych wątków, które porusza narrator, a które zapowiadają się obiecująco, nawet jeśli nie znajdują się one na twojej „liście życzeń”
5. Jeśli świadek będzie mówił o przykrych dla niego wspomnieniach, które wywołają duże emocje, zapytaj czy nie potrzebuje przerwy lub zmiany tematu.
6. Proś o wyjaśnienie znaczenia słów czy zwrotów, których nie znasz.
7. Bądź zainteresowany opowiadaniem, uśmiechaj się, zachęcaj rozmówcę swoją postawą do dalszych zwierzeń.
8. Mając na uwadze możliwe zmęczenie swojego rozmówcy ogranicz wywiad do jednej lub dwóch godzin.

XI. Jakim być słuchaczem?

Nie możemy mieć zbyt dużych oczekiwań do tego, co powie rozmówca, bo możemy pominąć naprawdę ciekawe historie. **Nie można być krytycznym wobec naszego rozmówcy**, mógł żyć w innych czasach, pochodzić z innego środowiska, a przez to zachowywać się inaczej, niż my. **Naszą rolą jest przekonać rozmówcę, że jego wspomnienia są cenną częścią historii**, którą warto opowiadać, utrzymywać i przekazywać dalej. **Oswójmy rozmówcę z kamerą czy dyktafonem**, tak aby swobodnie mógł się przed nią wypowiadać, bo tylko nieskrępowane opowieści mają duży ładunek przekazu.

XII. Co dalej z nagraniem rozmowy?

Pamiętaj o tym, żeby narrator podpisał formularz umożliwiający wykorzystanie relacji. Przygotuj list z podziękowaniem dla swojego rozmówcy. Skopiuj niezwłocznie pożyczone zdjęcia i dokumenty i odeślij oryginały. **Zrób koniecznie kopię nagrania**, a oryginał przechowuj w osobnym miejscu, używaj do pracy tylko i wyłącznie kopii. Zanalizuj wywiad, następnie porównaj osiągnięte rezultaty ze wstępnymi założeniami. Zastanów się czy chciałabyś usłyszeć o czymś jeszcze i kto może udzielić Ci takich informacji. **Opracuj swój własny system przechowywania nagrań** i opisywania ich, abyś wiedział, co dokładnie posiadasz w swoim archiwum.

TEKST: DR MICHAŁ KIERZKOWSKI

REDAKCJA: MAGDALENA CHRAPEK-WAWRZYNIAK

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

**NARODOWE
CENTRUM
KULTURY**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
w ramach programu Narodowego Centrum Kultury: EtnoPolska. Edycja 2022

ICAD
FUNDACJA

**FILMOWE WARSZTATY REJESTROWANIA
LOKALNYCH TRADYCJI**